

РОЗДІЛ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.3:347.42:346.542

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.1.28>

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ У ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Беломєстнов О.Ю.,

здобувач СО «Доктор філософії»

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Беломєстнов О.Ю. Механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах.

Стаття присвячена дослідженню реалізації права на судовий захист через поняття «механізм» як цілісну систему, для функціонування якої необхідна сукупність певних умов. Сформульовано визначення поняття «механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах» на основі аналізу загальнотеоретичних уявлень та розумінь правового механізму, а також доопрацьовано теоретико-правові підходи до визначення умов функціонування та структури механізму реалізації права на судовий захист в господарських відносинах. На підставі здійсненого аналізу пропонується визначення механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах як комплексу матеріальних та процесуальних правових засобів, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість господарських суспільних відносин, встановлюється і забезпечується реалізація права на звернення до суду за захистом та отримання безпосередньо судового захисту.

З'ясовано, що відсутність необхідних матеріальних правомочностей у позивача часто виявляється на стадії апеляційного або касаційного перегляду рішення господарського суду першої інстанції і носить системний характер, тому зважаючи на переважно економічний характер спірних господарських відносин, вважається доцільним поряд з перевіркою дотримання вимог щодо позовної давності, необхідного обсягу дієздатності суб'єкта звернення, перевіряти наявність необхідних матеріальних правомочностей у суб'єкта звернення за судовим захистом на стадії звернення. Для усунення вказаної проблеми, пропонується доповнення ч. 1 ст. 164 ГПК України положенням про необхідність подання разом із позовною заявою документів, які підтверджують правомочності власника поряд із доказами про порушення цього права у суб'єкта звернення за судовим захистом, на наш погляд, посприяло б забезпеченню ефективної дії механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах.

Ключові слова: судовий захист, правовий механізм, позов, господарське судочинство, суд, сфера господарювання, спосіб захисту, господарський спір.

Belomyestnov O.Yu. Mechanism of implementation of the right to judicial protection in economic relations.

The article is devoted to the study of the realization of the right to judicial protection through the prism of the concept of “mechanism”, as an integral system for the functioning of which a set of certain conditions is necessary. The definition of the concept of the mechanism of realization of the right to judicial protection in economic relations is formulated on the basis of the analysis of general theoretical ideas and understanding of the legal mechanism, and a provision is developed to improve the conditions of its action by finalizing the theoretical and legal approaches to the definition of the concept, conditions of functioning and structure of the mechanism of realization of the right to judicial protection in economic relations. On the bases of the analysis carried out, it is proposed to define the mechanism for the realization of the right to judicial protection in economic relations as a complex of material and procedural legal means, with the help of which the regularity of law is translated into the orderliness of economic social relations, the realization of the right to appeal to the court for protection and directly receive judicial protection is established and ensured.

It was found that the lack of the necessary material rights of the plaintiff is often revealed at the stage of appeal or cassation review of the decision of the commercial court of the first instance and is of a systemic nature, therefore, taking into account the mainly economic nature of the disputed economic relations, it is considered appropriate along with the verification of compliance with the requirements regarding the statute of limitations, the necessary scope of legal capacity of the subject of the appeal, to check the presence of the necessary material rights of the subject of the appeal for judicial protection at the stage of the appeal. To eliminate the above-mentioned problem, it is proposed to supplement part 1 of Article 164 of the Economic and Procedural Code of Ukraine with a provision on the need to submit, together with the statement of claim, documents confirming the owner's eligibility, along with evidence of a violation on this right by the subject of an appeal for judicial protection, in our opinion, would contribute to ensuring the effective operation of the mechanism for exercising the right to judicial protection in economic relations.

Key words: judicial protection, legal mechanism, lawsuit, economic litigation, court, business sphere, method of protection, economic dispute.

Постановка проблеми. Розвиток і трансформація суспільних відносин в умовах російської агресії вимагають від влади реформування практично всіх галузей національної економіки і, як наслідок, вдосконалення нормативно-правового регулювання, узгодження правових норм з європейськими стандартами. Наскрізним питанням в контексті підвищення якості законодавчого регулювання будь-яких економічних відносин є забезпечення належного захисту прав та інтересів їх учасників. Це, відповідно, потребує опрацювання теоретико-правових підходів до визначення поняття, умов функціонування та структури механізму реалізації права на судовий захист в економічних (господарських) відносинах.

Функціонування загального механізму правового регулювання спрямовано, у тому числі, на забезпечення можливості відновлення порушеного, невизнаного або оспорюваного права у господарських відносинах і створення можливостей для ефективного судового захисту в повному обсязі. Захист стає можливим завдяки реалізації управомоченою особою свого права на захист, що також може бути розглянуто через певний механізм (сукупність дій). Без активних дій суб'єкта господарювання, права якого порушено, як правило, не починається стадія правозастосування, не відбувається захист права. Дієвість механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах, як і будь-якого правового механізму, у першу чергу залежить від якості і досконалості його законодавчої основи. Як слушно зауважують В.Е. Беляневич та О.А. Беляневич, значною мірою дієвість (ефективність) правозастосування залежить від достатності та ясності правового регулювання, тобто від того, як на першій стадії правового регулювання (формування та прийняття правових норм) дотримано вимогу правової визначеності [1, с. 32].

Саме з метою створення більш повного, чіткого та сучасного процесуально-правового механізму захисту було прийнято Закон України № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р., яким верховенство права вперше було закріплено як засада господарського судочинства. Науковці справедливо відмічають позитивні риси нової редакції Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), які стосуються мети і завдань господарського судочинства, оскільки при їх формуванні були враховані базові постулати, закладені у міжнародно-правових актах, ратифікованих Україною [2, с. 12]. Разом з цим, успішна реалізація права на судовий захист у господарських відносинах не лише спирається на досконале процесуальне законодавство. Як свідчить судова практика, на сьогодні залишаються актуальними проблеми умов реалізації права на судовий захист, що тягнуть за собою закриття провадження і не досягнення мети захисту. З огляду на це, важливо розглянути реалізацію права на судовий захист через призму поняття «механізм», як цілісну систему, для функціонування якої необхідна сукупність певних умов.

Стан опрацювання цієї проблематики знаходиться на рівні загальної теорії права, оскільки існують численні наукові дослідження механізму правового регулювання та його правового впливу на суспільні відносини [3, с. 371–375], механізму реалізації права [4, с. 228–244], механізму процесуально-правового регулювання [5, с. 102–109], та галузевих досліджень механізму дії окремих правових інститутів як складових реалізації права на судовий захист [6, с. 50–57]. Натомість дослідження механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах з урахуванням їх особливої галузевої правової природи та різноманіття господарських правовідносин в умовах оновленого господарського та господарсько-процесуального законодавства наразі відсутні.

Мета цієї статті полягає у визначенні поняття «механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах» на основі аналізу загальнотеоретичних уявлень та розумінь правового механізму, а також у розробці положень щодо удосконалення умов його дії.

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування поняття та змісту механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах звернемося, насамперед до загальноправових уявлень та розумінь поняття механізму правового регулювання, дослідження якого, як і, правового механізму становили предмет тривалих теоретичних доробок. Так, теоретики права визначають механізм правового регулювання як узяті в єдності систему правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок («належне» у праві стає «сущим»). Виділяються такі елементи механізму правового регулювання: принципи права, норми права, нетипові правові розпорядження (спеціалізовані норми права), об'єктивовані в нормативно-правових актах; правовідносини, суб'єктивні юридичні права і обов'язки в їх індивідуалізації (конкретизації); акти безпосередньої реалізації прав і обов'язків; акти застосування норм права. Наголошується, що не слід плутати правове регулювання і правовий вплив, оскільки смислове навантаження цих двох категорій хоч частково і збігається, але не є однозначним [7, с. 535; 525-526].

Такий погляд є превалюючим, тому категорія «механізм правового регулювання» вважається вужчою, ніж «механізм правового впливу» оскільки, правовий вплив трактується як взятий у єдності й різноманітності весь процес впливу права на суспільне життя, а правове регулювання як форма владного юридичного впливу на суспільні відносини, що здійснюється державою з метою їх упорядкування, закріплення і забезпечення [3, с. 370].

Загалом, в науковій літературі зустрічаються різні варіації співвідношення поняття механізму правового регулювання з іншими суміжними поняттями. Так, на думку С.М. Шило поняття «механізм правового регулювання» частково співпадає з поняттям «механізм захисту прав людини» [8, с. 271]. В.М. Марчук і Л.В. Ніколаєва порівнюючи зміст понять «механізм правового регулювання», «юридичний механізм» та «механізм реалізації норми права», вважають їх синонімами, зауважуючи, що кожне поняття має свої смислові нюанси і поняття «механізм правового регулювання» є більш сфокусованим (точним) [4, с. 240].

Зважаючи на загальновизначені елементи (стадії) механізму правового регулювання, реалізацію права на судовий захист слід розглядати як проміжну ланку між суб'єктивним правом на судовий захист (елемент «правовідносини»), яким користується особа (суб'єкт господарювання), коли приймає рішення захищати своє порушене право в судовому порядку і застосуванням права (елемент «акти застосування норм права»), яке здійснює суд при отриманні до нього звернення.

Створення правового механізму реалізації права на судовий захист є втіленням правоохоронної функції держави. І.О. Бакірова звертає увагу, що реалізуючи свою правоохоронну функцію держава створює систему судових та правоохоронних органів, що дозволяє глибше зрозуміти суть державно-правових явищ, усвідомити механізм захисту прав особи від протиправних посягань, скласти уявлення щодо реалізації в практичній діяльності відповідних органів правових норм. Вона визначає державно-правовий механізм забезпечення права на судовий захист як загальний, сталий, необхідний і об'єктивний взаємозв'язок всіх заходів, що санкціонуються державою за допомогою правових норм та зобов'язальних суб'єктів державної влади [9].

Слід зауважити, що реалізація права на судовий захист, хоч і забезпечується наявністю відповідних правових норм, функціонуванням судової системи, але для початку цієї реалізації необхідна умова наявності факту порушення, невизнання чи оспорення права та волевиявлення особи звернутися за судовим захистом. Таким чином, державне забезпечення права на судовий захист і його реалізація не є тотожними поняттями. Реалізацію права на судовий захист можна розглядати як елемент державно-правового механізму забезпечення права на судовий захист.

Зважаючи на складність, комплексність юридичної природи реалізації права на судовий захист, важливо розглянути це поняття через категорію «правового механізму», що надасть змогу надати більш повну характеристику реалізації права на судовий захист у взаємозв'язку з іншими матеріальними і процесуальними категоріями, виокремити і дослідити умови дії механізму реалізації права на судовий захист.

Термін «механізм» за словниковим тлумаченням визначається як внутрішня будова, система, сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище [10, с. 523]. Звісно, залежно від галузевої площини дія механізму реалізації права на судовий захист будуть різнитися норми матеріального

та процесуального права, які підлягають застосуванню. Так, О.В. Лавринович, визначає складовими структурних елементів реалізації державно-правового механізму захисту конституційних прав і свобод людини відповідні норми права, функціональним призначенням яких є регулювання суспільних відносин; механізм охорони; механізм захисту; механізм відновлення [11]. Опираючись на наведений науковий підхід, можна відзначити, що загальне право на судовий захист реалізується через складну систему взаємопов'язаних дій уповноважених суб'єктів: звернення до суду за захистом, отримання судового захисту, що включає провадження у справі, ухвалення судом рішення та забезпечення його реального виконання. Механізм реалізації права на судовий захист функціонує через сукупність матеріальних та процесуальних правових засобів. У юридичній науці дане поняття широко застосовується [12, с. 57–61] для позначення взаємодіючих частин цілого. Як відмічає Т.Г. Альберда, хоч загально-теоретична категорія «правовий механізм» у сучасному правознавстві відсутня, змістова організація правового механізму відображає логіку правового регулювання, особливості спеціально-юридичного впливу на відповідні суспільні відносини, взяті в конкретно-історичному прояві [13, с. 64–68]. Цю точку зору підтримує І.М. Курашова та зазначає, що відмінною властивістю правового механізму є його системний характер, він є не довільною сукупністю різнопорядкових юридичних феноменів, а органічним комплексом взаємопов'язаних правових інструментів, що працюють як єдине ціле [14, с. 83].

Розглядаючи механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах, важливо враховувати особливості правової природи цих відносин, що відрізняють їх від цивільних, адміністративних та інших правовідносин, та зумовлюють специфіку дії механізму реалізації права на судовий захист, а саме: господарські правовідносини виникають у зв'язку з організацією та безпосереднім здійсненням господарської діяльності; у господарських правовідносинах реалізуються як приватні, так і публічні інтереси; за своєю правовою природою господарські правовідносини є відносинами оскільки в них завжди чітко визначені учасники, що наділені взаємними правами та обов'язками [15, с. 14–19, 49]. Оскільки господарська діяльність має яскраво виражений економічний характер, здебільшого, саме у цій площині виникають спірні відносини, пов'язані з порушенням, невизнанням чи оспоруванням прав, свобод чи інтересів. Отримання судового захисту включає провадження у справі, ухвалення судом рішення та забезпечення його реального виконання. Саме тому метою функціонування механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах є забезпечення умов та можливостей для звернення за судовим захистом та його отримання у разі порушення, невизнання або оспорування прав і законних інтересів учасників господарських відносин. Умови та можливості реалізації права на судовий захист у господарських відносинах визначаються нормами законодавства.

Господарська діяльність може здійснюватися з метою одержання прибутку (комерційна господарська діяльність – підприємництво), а може і не переслідувати таку мету (некомерційна господарська діяльність), проте, в науці господарського права превалює думка [16, с. 16], що у будь-якому випадку їй властива вартісна оцінка та інші економічні характеристики, тому при зверненні за судовим захистом, саме економічне підґрунтя господарських відносин прямо чи опосередковано утворює матеріально-правову вимогу та визначає спосіб захисту. Суб'єкт звернення, насамперед, формує заяву до суду, як процесуально-правовий документ, а безпосередня реалізація права на судовий захист починається із звернення до суду у встановленій формі за нормами ГПК України. Такі аспекти змісту позовної заяви, як предмет та способи захисту, формуються позивачем на підставі норм матеріального права ще до звернення до суду, але прямо впливають на межі судового розгляду та зміст судового рішення.

Належним чином оформлене звернення (позовна заява, заява про видачу судового наказу) забезпечує її прийняття, тим самим реалізується право на звернення за судовим захистом, яке передбачене у ч. 1 ст. 4 ГПК України. Крім того, необхідно, щоб суб'єкт звернення був належним, та володів необхідним обсягом господарської процесуальної дієздатності, а також була дотримана умова правильно визначеної юрисдикції, яка міститься у ч. 2 ст. 4 ГПК України: «Юридичні особи та фізичні особи - підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспоруваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням».

Таким чином, реалізацію права на звернення за судовим захистом можна розглядати як початок дії механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах, яка відбувається за умови дотримання вимог процесуального закону до форми та змісту звернення; належних суб'єктів звер-

нення; правильно визначеної судової юрисдикції. У теорії процесуального права зазначені фактори прийнято розглядати як передумови реалізації права на судовий захист, наявність яких дозволяє особі ініціювати судовий розгляд, а суду - відкрити провадження [17, с. 50], здебільшого поділяючи їх на матеріальні та процесуальні.

Розглядаючи матеріально-правові умови реалізації права на судовий захист у господарських відносинах доцільно виходити з положень моністичної теорії щодо розуміння комплексної правової природи позову – поєднання матеріальної та процесуальної сторони, якої притримується більшість процесуалістів. Так, В.І. Тертишников визначає позов як звернену через суд до відповідача матеріально-правову вимогу про поновлення порушеного чи оспореного права [18, с. 128]. О.А. Логінов та О.О. Штефан розглядають позов як звернену через суд матеріально-правову вимогу позивача до відповідача щодо захисту порушеного, оспорюваного чи невизнаного права або охоронюваного законом інтересу, яка розглядається у визначеному законом процесуальному порядку [19, с. 130]. Виходячи з розуміння наявності матеріально-правового аспекту позову, можна виокремлювати матеріально-правові умови реалізації права на судовий захист у господарських відносинах і відносити до них умови звернення за судовим захистом, що базуються на нормах матеріального права.

За положеннями діючого законодавства до таких умов можна віднести: дотримання вимог щодо позовної давності (за змістом ст. 9 ЦК України та ч. 1 ст. 223 ГК України позовна давність має застосовуватися до вимог, що випливають з майново-господарських зобов'язань, визначених ст. 175 ГК України [20]), необхідний обсяг дієздатності суб'єкта звернення за судовим захистом (п. 1 ч. 5 ст. 174 ГПК України), визначений в заяві спосіб захисту (п. 4 ч. 1 ст. 162 ГПК України). До процесуальних умов дії механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах можна віднести наявність процесуального закону, яким визначається порядок звернення за судовим захистом – ГПК України, визначений у ГПК України процесуальний порядок розгляду справи судом, можливість примусового виконання рішення (ст. 326–337).

Матеріальні та процесуальні умови забезпечують дію механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах і є комплексом взаємопов'язаних правових інструментів (засобів). Крім умов, які прямо визначені у законодавстві, для успішної реалізації права на судовий захист у господарських відносинах, важливою має бути наявність також матеріальних правомочностей у суб'єкта звернення за судовим захистом. Відсутність вказаних правомочностей стає перешкодою для реалізації права на судовий захист, що підтверджується матеріалами численної судової практики.

Так, у справі № 923/1283/16 [21] позивач просив суд визнати за ним право власності на підвальні приміщення, які, на думку позивача, є невід'ємною частиною будівлі магазину продовольчих товарів, на підставі статті 392 ЦК України. Позивач аргументував свої вимоги придбанням спірного нерухомого майна на підставі договору купівлі-продажу, в якому спірне приміщення помилково не було зазначено. Приймаючи рішення про задоволення позову, місцевий господарський суд послався на висновок будівельно-технічної експертизи, згідно з яким відповідні підвальні приміщення є невід'ємною частиною будівлі магазину, їх неможливо відокремити від конструктивних елементів надземного поверху будівлі без пошкодження та істотного знецінення. Натомість апеляційний господарський суд, скасовуючи це рішення та відмовляючи у задоволенні позову, зазначив, що позивач не надав доказів, які беззаперечно свідчили би про те, що спірне майно є його власністю. Тобто під час розгляду вказаної справи суди не встановили жодної із передбачених матеріальними нормами права підстав набуття позивачем права власності на спірні підвальні приміщення. При зверненні до суду позивач не надав доказів, які беззаперечно свідчили би про те, що спірне майно є його власністю, а тому він не мав необхідних правомочностей з точки зору матеріального права для звернення за судовим захистом. КГС ВС у постанові від 27.06.2018 р. у справі № 904/8186/17 [22] підтримав наведену позицію апеляційного господарського суду. За висновками КГС положення статті 392 ЦК України спрямовані на захист існуючого права власності, однак не встановлюють способу його набуття, як цього вимагає позивач у справі. За загальним правилом судове рішення не породжує права власності, а лише підтверджує наявне право власності, набуте раніше на підставах матеріального закону, у випадках, коли це право не визнається, заперечується або оспорується.

Таким чином, у цій справі позивач реалізував лише право на звернення за судовим захистом, але оскільки він не підтвердив наявності необхідних правомочностей на спірний об'єкт, він не отримав бажаного результату у вигляді судового рішення на свою користь.

Аналогічні підходи містять матеріали судової практики щодо розгляду спорів про визнання права власності на об'єкти будівництва (незавершене будівництво; об'єкти, не введені в експлуатацію). Під

час розгляду та вирішення таких спорів суди враховують, що нормами чинного матеріального законодавства не передбачено визнання у судовому порядку права власності на такі об'єкти, якщо їх не прийнято в експлуатацію, відповідно до частини другої статті 331 ЦК України право власності на новостворене нерухоме майно (житлові будинки, будівлі, споруди тощо) виникає з моменту завершення будівництва (створення майна).

Так, Постановою Західного апеляційного господарського суду від 26.11.2020 р. у справі № 5015/6070/1 [23], суд дослідивши матеріали судових розглядів справи у нижчестоящих інстанціях, дійшов до висновку, що у позові в даній справі слід відмовити у зв'язку із тим, що позивач не довів того факту, що він є власником спірного нерухомого майна, а тому Рішення Господарського суду Львівської області від 26.07.2013 у справі № 5015/6070/11 скасувати. Правочини з купівлі-продажу цього майна, у тому числі угода купівлі-продажу від 03.07.2007 між ПП «Ріелт Бізнес Консалтинг» та відповідачем, на яку останній посилається як на підставу набуття права власності на спірне майно, є такими, що суперечать вимогам законодавства (нікчемними), оскільки особи, які вчиняли правочини з відчуження цього майна, не мали права розпоряджатись ним.

У наведених прикладах проблема виявилась на стадії реалізації права на судовий захист, що не перешкодило реалізації права на звернення до суду, але перешкодило задоволенню позовних вимог, а відтак реалізації права на судовий захист, оскільки позивачем не була дотримана умова наявності необхідних правомочностей власника, право якого порушено. ГПК України прямо не передбачає перевірку судом таких правомочностей на стадії звернення до суду і проблема відсутності необхідних правомочностей, як вбачається із судової практики, часто виявляється на стадії апеляційного або касаційного перегляду. Таким чином, дія механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах починається на стадії звернення до суду, успішна реалізація права на звернення не породжує автоматичної реалізації судового захисту з ухваленням судового рішення на користь позивача. Якщо власник майна не має належним чином оформлених підстав (документів), що підтверджують його правомочності власника, він не зможе отримати у кінцевому результаті рішення суду на свою користь.

Висновки. Механізм реалізації права на судовий захист у господарських відносинах можна визначити як комплекс матеріальних та процесуальних правових засобів, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість господарських суспільних відносин, встановлюється і забезпечується реалізація права на звернення до суду за захистом та отримання безпосередньо судового захисту.

Як вбачається із судової практики, проблема відсутності необхідних матеріальних правомочностей у позивача часто виявляється на стадії апеляційного або касаційного перегляду рішення господарського суду першої інстанції і носить системний характер, тому зважаючи на переважно економічний характер спірних господарських відносин, доцільно поряд з перевіркою дотримання вимог щодо позовної давності, необхідного обсягу дієздатності суб'єкта звернення за судовим захистом, перевіряти наявність необхідних матеріальних правомочностей у суб'єкта звернення за судовим захистом на стадії звернення. Доповнення ч. 1 ст. 164 ГПК України положенням про необхідність подання разом із позовною заявою документів, які підтверджують правомочності власника поряд із доказами про порушення цього права у суб'єкта звернення за судовим захистом, на наш погляд, посприяло б забезпеченню ефективної дії механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах.

Разом з тим, перспективними слід визнати подальші наукові дослідження структури механізму реалізації права на судовий захист у господарських відносинах, шляхів його удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Беяневич В.Е., Беяневич О.А. Наукові висновки щодо застосування норм права та судова практика Верховного Суду 2018-2020 років. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 460 с.
2. Господарський процес: навч. посіб. / В.А. Кройтор та ін.; за ред. В.А. Кройтора. Харків, 2020. 328 с.
3. Кельман С.М., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права: Підручник. Київ: Кондор, 2008. 477 с.
4. Марчук В.М., Ніколаєва Л.В. Нариси теорії права : Навчальний посібник. Київ: Книга, 2004. 376 с.
5. Калюжний Р.А., Атаманчук І.В. Розвиток процесуального права України. Київ: «МП Леся», 2015. 188 с.

6. Штефан А. Механізм доказування в юридичній конструкції права на судовий захист. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 2. С. 50–57.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
8. Шило С.М. Механізм захисту прав і свобод людини і громадянина як гарантія забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 22. С. 269–273.
9. Бакірова І.О. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя. *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9254 (дата звернення: 19.04.2023).
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т. Бусел. Київ – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
11. Лаврінович О.В. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя. *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/9254> (дата звернення: 19.04.2023).
12. Юзьков Л. Государственное управление в политической системе развитого социализма. Київ: Вища школа, 1983. 156 с.
13. Альберда Т.Г. Механізм як загальнонаукова і правова категорія («правовий механізм»). *Молодий вчений*. 2013. № 2(02). С. 64–68.
14. Курашова І.М. Господарсько-правовий механізм саморегулювання будівельної галузі в Україні : монографія. Харків: Право, 2021. 176 с.
15. Господарське право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів. Київ: Вентурі, 1996. 288 с.
16. Господарське право: Підручник / О.П. Подцерковний та ін.; за ред. О.П. Подцерковного, Харків: Одісей, 2010. 640 с.
17. Цивільний процес: Навчальний посібник / Васильєв С.В та ін. Харків: Одісей, 2008. 741 с.
18. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. / Тertiшніков В.І. та ін. Харків: Консум, 2002. 408 с.
19. Логінов О.А. Цивільний процес України / О.А. Логінов, О.О. Штефан. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 368 с.
20. Про деякі питання практики застосування позовної давності у вирішенні господарських спорів: Постанова Пленуму Вищого *Офіційний портал Верховної Ради України*. господарського суду від 29.05.2013 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-13#Text> (дата звернення: 19.04.2023).
21. Постанова Вищого господарського суду України від 17.10.2017 р. по справі № 923/1283/16. *Аналітично-правова система ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/69579260?from=%E2%84%96%20923%2F1283%2F16%20>.
22. Постанова КГС ВС від 27.06.2018 р. у справі № 904/8186/17. *Аналітично-правова система ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.com.ua/courtdecisions/show/75081970?from=%E2%84%96%20904%2F8186%2F17%20> (дата звернення: 19.04.2023).
23. Постанова Західного апеляційного господарського суду від 26.11.2020 р. у справі № 5015/6070/1. *Аналітично-правова система ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/93191064?> (дата звернення: 19.04.2023).